

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
КАФЕДРА ЕТНОЛОГІЇ, АНТИЧНОЇ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ
БУКОВИНСЬКЕ ЕТНОГРАФІЧНЕ ТОВАРИСТВО
БУКОВИНСЬКИЙ ЦЕНТР АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

БУКОВИНСЬКИЙ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ ВІСНИК

Випуск 5

Чернівці
Видавництво „Прут”
2003

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
КАФЕДРА ЕТНОЛОГІЇ, АНТИЧНОЇ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ
БУКОВИНСЬКЕ ЕТНОГРАФІЧНЕ ТОВАРИСТВО
БУКОВИНСЬКИЙ ЦЕНТР АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

БУКОВИНСЬКИЙ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ ВІСНИК

Випуск 5

Чернівці
Видавництво „Прут”
2003

ББК 633(4УКР-4Чен)
Б90

Редакційна колегія:

доктор історичних наук, професор **В.М.Ботушанський**
доктор історичних наук, професор **О.В.Добржанський**
доктор історичних наук, професор **Г.К.Кожолянко**
(відповідальний редактор)
доктор історичних наук, професор **Ю.І.Макар**
член-кореспондент НАН України,
доктор історичних наук **В.І.Наулко**
кандидат історичних наук, доцент **С.В.Пивоваров**
доктор історичних наук, професор **М.М.Стришенець**
доктор історичних наук, професор **В.П.Фісанов**
доктор історичних наук, професор **О.О.Франко**

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор **М.Ф.Юрій**
доктор історичних наук, професор **Т.В.Марусик**

До збірника увійшли матеріали VI Всеукраїнської історико-красназничої конференції „Буковина - мій рідний край”
(м. Чернівці, листопад 2003 р.).

Автори статей несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей.

*Видано за сприяння відділу у справах сім'ї та молоді
Чернівецької міської ради.*

Буковинський історико-етнографічний вісник. - Чернівці: Прут,
Б90 2003. - Вип. 5. - 244 с.
ISBN 966-560-266-7.

У віснику висвітлюються проблеми історичного красназництва, археології та етнології.

ББК 633(4УКР-4Чен)

З М І С Т

Олександра КУЗЬМА

Основні напрямки діяльності Чернівецького міського центру соціальних служб для молоді.....	7
--	---

АРХЕОЛОГІЯ

Микола БОДНАРЮК

Археологічні пам'ятки с. Опришани.....	12
--	----

Альона ВАМУШ, Інна СЕМАНІВ

Керамічні полив'яні писанки в давньоруських старожитностях.....	13
---	----

Гор ВОЗНИЙ, Олександр ЛЕОНТІЙ

Половання на теренах Північної Буковини у XII - першій половині XIII ст. (за даними археологічних джерел).....	16
--	----

Наталія ГЕВ'ЮК

Б. О. Тимошук - видатний дослідник-археолог Буковини.....	19
---	----

Василь МИХАЙЛЮК, Сергій ПИВОВАРОВ

Нумізматичні пам'ятки з Хотинщини (за матеріалами розкопок 2002-2003 рр.).....	23
--	----

Юлія МИСЬКО

Про інтерпретацію деяких знахідок з Рашківського поселення.....	28
---	----

Таміла НАГОРНА, Сергій ПИВОВАРОВ

Буковинське чільце-діадема (за археологічними та етнографічними матеріалами).....	31
---	----

Олександр КУПЧАНКО

До питання про міграцію слов'ян з Подунав'я за археологічними матеріалами Верхнього Попруття VIII - X ст.....	34
---	----

Надія ПАВЛЮК

Лунниці в давньоруських старожитностях Буковини.....	37
--	----

Оксана ПАУК

Античні монети на території Буковини.....	39
---	----

Сергій ПИВОВАРОВ

Добринівські металеві бони.....	42
---------------------------------	----

Михайло ПРОКІПЧУК Тарас ДЗЮРИК

Середньовічне озброєння з городища в с. Зелена Липа.....	46
--	----

Олег ШМАНЬКО

Найдавніші мідні вироби на території Буковини.....	50
--	----

Микола ЛЬКІВ

Рибний промисел у середньовічних старожитностях Середнього Подністров'я та Попруття.....	53
--	----

Світлана ЮЗЬКОВА

Кургани в Іванківцях.....	56
---------------------------	----

ІСТОРІЯ

Юлія ФЕДІВ

Причини приєднання Буковини до Австрії..... 59

Олександр МА СА Н

Йоганн фон Мікуліч-Радецькі (Штрихи до біографії видатного хірурга)..... 62

Олександр ГАДИН КО, Олександр МАС АН

Проблематика „Оуставицтва о мытах” господаря Олександра Доброго від 8 жовтня 1408 р..... 67

Олександр РУСНАК

Будівництво Хотинської фортеці у вітчизняній історіографії..... 71

Василь КАР ПО, Олександр МАС АН

Хотинська битва 1673 року та її міжнародне значення..... 75

Оксана АЙСЮК

Початки греко-католицької церкви на Буковині (кінець XVIII - перша половина XIX ст.)..... 80

Василь БОТУШАНСЬКИЙ

Будівництво Львівсько-Чернівецької залізниці як засобу європейської економічної інтеграції Буковини..... 84

Лариса ВОРОБЕЦЬ

Римо-католицька церква на Буковині в період військового управління Австрії (1774-1786) 92

Сергій ДОБРЖАНСЬКИЙ, Ірина ВЛАСЕНКО

Студентські товариства Чернівецького імператорського і королівського імені Франца Йосифа університету..... 96

Галина ІВА СЮ К

Грошовий обіг на Буковині в румунський період (1918-1922 рр.)..... 100

Олена КАМІНСЬКА

Німецькі колонії на Буковині у дослідженнях австрійських і німецьких істориків..... 103

Георгій КОЖОЛЯНКО

Питання “толерантності” у релігійних справах австрійської адміністрації на Буковині в останній чверті XXVIII - XIX ст..... 108

Володимир КУЧМІЙОВ

Українське студентство Буковини в загальноукраїнському студентському русі в другій половині XIX - на початку XX ст..... 114

Олег МАЗЯР, Олександр КУПЧАНКО

Зброя ближнього бою слов'яно-руського населення Північної Буковини.. 119

Елеонора МОЛДОВАН

Про сіонізм на Буковині у міжвоєнний період..... 123

Віктор МУДЕРЕВИЧ

Утворення та діяльність осередків товариства “Просвіта” в Аргентині, Канаді та Китаї вихідцями з Буковини та Галичини..... 127

Володимир ПІДЛУБНИЙ, Олег МАЗЯР

Антиєврейський терор на Буковині в 1941-1944 рр..... 131

Віктор ПРОДАН, Олександр КУШНІР	
Літописний Василів: історія дослідження.....	135
Ганна СКОРЕЙКО	
Зайнятість населення міста Чернівці в кінці XIX - на початку XX ст.....	138
Станіслав СОКОЛЮК	
Новітня історіографія виникнення Хотина.....	143
Олег СУРОВЦЕВ	
Особливості перебування буковинських євреїв у таборах і гетто Трансїстрії (1941-1944 рр.).....	145
Олександр МАСАНу Тетяна ТРЕБИК	
З історії Нелипівців (До питання про перші документальні згадки села)...	148
Олександр ФИЛИПЧУК	
Тасмниця Гайдейської криниці.....	152
Станіслав ХІЛЬЧЕВСЬКИЙ, Оксана ПАУК	
Буковинська народна поетеса і художниця Домка Ботушанська.....	155
Галина МА ТВІЙШИН	
Промислова школа у Чернівцях: нові знахідки (історична довідка).....	158
Оксана БИЛЬЦАН, Валентина ДУЩАК	
Микола Василько - видатний політичний діяч Буковини	160

ЕТНОЛОГІЯ

Юрій ШЕСТАКОВ, Уляна ПИРОГ	
Г. К. Кожолянко - дослідник етнографії Буковини.....	166
Алла ХА БУЛЯ, Олександр МАСАН	
Весільна обрядовість села Колінківців на Хотинщині.....	170
Олена АРСХОВА, Людмила ШЕРИЛЯ	
Етнографічні експедиції Федора Вовка на Буковину.....	172
Мар'яна БАЛАХТАР	
Сучасне весілля в Клішківцях.....	175
Степан ВОВК	
Духовна сутність етнологічних обрядів на Буковині.....	179
Іван БУЛЬБУК, Ірина ВОЗГОМЕНЧУК	
Церква Святого Миколая в с. Ревне Кіцманського району.....	185
Іван ВОРОТНЯК	
Застосування фабрично-заводських знарядь у землеробстві Буковини.....	189
Аліна ГОСТЮК	
Вірування та обряди, пов'язані з рослинністю та водою, у новорічній обрядовості румунів Новоселицького району Чернівецької області.....	200
Олена КОРНІЛОВИЧ	
Особливості передвесільного періоду сімейної обрядовості гуцулів Буковини.....	203
Людмила ЗВЕНИГОРОДСЬКА	
Українська народна вишивка Заставнівщини.....	207

Лариса МАФТИН

Етнічні символи в народнопісенній культурі Буковини..... 210

Іван САНДУЛЯК

Свято-Успенська церква у с. Великий Кучурів..... 212

Антоній МОЙСЕЙ

Збірка народних казок І.Г.Сбієри - важливий етап у вивченні
буковинського фольклору та етнографії..... 215

Олександр КОЖОЛЯНКО

Ідеологія Святої Вечері в обрядовості українців..... 219

Інні ПОБЕРЕЖНИК

Алкогольні напої у традиційній культурі українців Буковини
в кінці XVIII - на початку XX ст..... 222

Ігор ЧЕХОВСЬКИЙ

Обряд запрошення-заклинання бурі - езотеричний спадок градівника
Германа з Розтік..... 225

Михайло ЧУЧКО

Етнографічне вивчення українського населення Буковинських Карпат
Василем Козарищуком 232

Інні КА ЧУЛЯК, Іван БУЛЬБУК

Весільна обрядовість у селах Стрілецький Кут та Ревне
(За матеріалами польових досліджень авторів)..... 236

Юрій ШЕСТАКОВ

Особливості етнологічної експедиційної роботи..... 239

М. П. Пути балтийско-черноморской торговли XIV-XV веков // Проблемы экономического и политического развития стран Европы в средние века и античную эпоху. - М., 1969. - С.71-86. 8. Мохов Н.А. Молдавский торговый путь в XIV-XV вв. // Польша и Русь: Черты общности и своеобразия в историческом развитии Руси и Польши XII-XIV вв. - М., 1974. - С. 298-307. 9. Сидоренко О.Ф. Українські землі у міжнародній торгівлі (IX - середина XVII ст.). - К.: Наук. думка, 1992. - 332 с. 10. Kaindl R.F. Geschichte von Czernowitz von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart. - Czernowitz: H. Pardini, 1908. - 231 S.

УДК 94(477.85)

Олександр РУСНАК

БУДІВНИЦТВО ХОТИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Хотинська фортеця є однією з найбільш визначних пам'яток архітектури і військово-фортифікаційного мистецтва Чернівецької області. Заснована ще в X - XI ст. на скелястому видовженому мисі, на правому березі річки Дністер, й до сьогодні викликає чималий інтерес в істориків, хоч про неї написано вже досить багато.

У вітчизняній історіографії 40-х - 50-х рр. минулого століття немає одностайності про час заснування міста Хотин і будівництво Хотинської фортеці. З цього приводу там є лише суперечливі твердження. Така розбіжність пов'язана з тим, що археологічних розкопок до того часу на території замку не проводилося, історія фортеці вивчалася лише в теоретичному плані. Зокрема, у „Великій радянській енциклопедії” (1953) [1, с. 338] в замітці „Хотин” сказано, що фортецю заснували генуезці в XIII столітті, а в замітці „Хотинська фортеця” [1, с. 339] припускається, що її перші укріплення були збудовані поляками в XVI столітті. Погляди дослідників оборонної архітектури також розходяться. В одному випадку вони стверджують, що фортецю збудовано в XIV - XV ст. [11, с. 20], в другому - в кінці XIII - на початку XIV ст. (в часи правління останніх галицьких князів) [10, с. 72-73]. Молдавські архітектори вважають, що фортецю спорудили при господарі Молдавії Штефані III [3, с. 19; 21-22]. Авторський колектив „Історії Української РСР” (1953) [3, с. 238] взагалі стверджує, що Хотинську цитадель заснували турки.

Новим етапом у вивченні історії Хотинської фортеці стали археологічні дослідження, що проводились там у 60-х рр. XX ст. експедицією, яка працювала в складі наукових співробітників Чернівецького краєзнавчого музею та Академії будівництва і архітектури АН УРСР [15, с. 104]. Видатний учений, археолог, дослідник історії нашого краю Б.О. Тимошук, перебуваючи в складі археологічної експедиції 1961 - 1962 рр., отримав цікаві дані, які пролили світло на питання часу будівництва Хотинської цитаделі [15, с. 104 - 105].

Зокрема, під час розкопок руїн замку, які займають площу понад 30 га встановлено існування у X - XIII ст. дерев'яно-земляних укріплень. Рештки найдавнішої кам'яної стіни (зведеної на природній скелі) висо-

тою 7,5 і шириною 14,5 м, скріпленої „цем'яною”, а також фрагменти штукатурки з фресковим розписом із зображенням людських облич з німбами та давньоруських літер (зображених прямо, а не косо, що є ознакою належності письма до часу не пізніше XIII ст.) червоного, чорного, рожевого і жовтого кольорів, знайдених у внутрішньому дворі на глибині 3,5 - 7 м, вказують на те, що будівництво перших кам'яних укріплень фортеці належить до другої половини XIII ст., коли край входив до складу Галицько-Волинського князівства [14, с. 96 - 97].

Спираючись на матеріали археологічних розкопок Б.О. Тимошук встановив, що сучасного зовнішнього вигляду фортеця набула під час перебування її молдавськими господарями. Це підтверджує дані румунських істориків Г. Діакону, [21, с. 57; 62 - 63] та З. Арборе [20, с. 45] про реконструкцію будівлі у XV ст., коли Хотин входив до складу Молдавського князівства. Її збільшили в три рази за рахунок спорудження оборонної стіни товщиною 5 м з критими галереями для воїнів, бойових башт заввишки 40 м та палацу старости й великих підвалів [18, с. 109]. Свідченням цьому будівельний вапняний розчин з домішками річкової гальки, культурний шар на глибині 1 м від сучасної поверхні, що датується другою половиною XV ст., який містить багато будівельного сміття і речей того періоду. 1964 року археологи натрапили на залишки стіни висотою 3,5 м нижче кам'яного покриття внутрішнього подвір'я фортеці XV ст. Складено її з необгесаних каменів вапняку на вапняковому розчині з домішками товченої цегли, піску та вугілля [17, с. 40]. На основі аналізу розчину зроблено висновок, що ця стіна належала до XIV ст.

На думку Б.О. Тимошука, останні зміни зробили турки, які 1718 року звели нове земляне укріплення за межами кам'яної цитаделі, що залишилась у центрі, але вже не відігравала оборонного значення. З'явилися величезні вали з баціонами, глибокі рови з мурованими стінами, що давало змогу захисникам фортеці витримувати тиск далекобійної артилерії, котра поширилась саме в ті часи. 1856 року фортеця втратила військове значення.

Яскравою ілюстрацією роботи експедиції стали публікації в „Українському історичному журналі” [15, с. 103 - 105; 18, с. 109 - 111], журналах „Наука і суспільство” [17, с. 38 - 40], „Археологія” [16, с. 29 - 39], „Вопросы истории” [13, с. 216 - 217]. Пізніше матеріали розкопок Б.О. Тимошук використав при створенні путівника по Хотину [19, с. 23 - 25; 27 - 28; 30 - 41] та при написанні інших праць, пов'язаних з історією замку [14, с. 96 - 97].

На основі археологічних матеріалів, отриманих Б.О. Тимошуком можна виділити п'ять основних етапів в історії хотинських укріплень. Перший етап: існування дерев'яно-земляних укріплень (приблизно X - перша половина XIII ст.). Другий етап: кам'яна фортеця площею близько 2 га (друга половина XIII - XIV ст.). Третій етап: кам'яна фортеця, площею близько 6 га (XIV - друга половина XV ст.). Четвертий етап: кам'яна фортеця площею близько 6 га (друга половина XV - початок XVIII ст.). П'ятий етап: земляна фортеця, площею 30 га (початок XVIII ст. - 1856 рік).

Значний внесок у вивчення питання будівництва Хотинської цитаделі зробили регіональні науковці: О.М. Масан, Л.П. Михайлина, С.В. Пивоваров, С.І. Комарницький. Так, зокрема, Л.П. Михайлина встановив, що на території Хотинської фортеці у VIII - X ст. проживали носії культури Луки-Райковецької. На підставі археологічних матеріалів, він вважає, що саме їх нащадки і збудували перші дерев'яно-земляні укріплення Хотинської цитаделі приблизно в X - XI ст., коли в буковинському краї вже перестали функціонувати городища-сховища [8, с. 5; 9, с. 111].

Та дослідження середньовічних міст неможливе без застосування широкого кола джерел, різних за характером: археологічних, писемних, нумізматичних, сфрагістичних та ін., що й довів О.М. Масан, [2, с. 54 - 55], який обрав саме такий підхід до вивчення історії Хотина. Поєднавши археологічні матеріали та дані літописів, він припускає, що точною датою заснування Хотинської фортеці є 1001 - 1002 рр.

Дослідник аргументує своє припущення таким чином, прив'язуючи цю дату до хорватського походу Володимира 1001 року [2, с. 54]. Тоді край входив до складу Київської Русі, південно-західною сусідкою якої стала Угорщина на чолі з войовничим королем Іштваном I. Тож у русичів з'явився небезпечний сусід, від якого необхідно оборонятись, створивши глибокоешелоновану оборону в Подністров'ї, частиною якої стало Хотинське дерев'яно-земляне укріплення, що захищало важливе перехрестя шляхів, у тому числі й переправу через Дністер. Цей факт зовсім не суперечить оборонній стратегії князя Володимира, яку ось як характеризує літописець: „І став він городи зводити по Десні, і по Остру, і по Сулі, і по Стугні” Створення системи фортець крім військово-оборонного мало й політичне значення, бо підносило престиж Київської держави і князя в очах правителів сусідніх європейських країн та кочівницьких вождів степової зони [2, с. 54 - 55].

Перша фортеця, згідно з традиціями давньоруського оборонного зодчества, була дерев'яно-земляною. Її основу становив земляний вал, зміцнений дубовими зрубами та заборолами на вершині. З південного боку поперек скелі видовбаний рів трикутної форми завширшки 6 м і глибиною 3 м. На думку О.М. Масана, в такому вигляді цитадель можна було бачити до 1259 р., коли її спалили за наказом князів Данила і Василька Романовичів на вимогу воеводи монголо-татарського війська Бурондая, що напав на Русь. Після цього за часів Данила або ж його сина Лева для протистояння стінобитній і каменеметальній техніці монголо-татар тут було збудовано кам'яні укріплення, існування яких раніше датовано другою половиною XIII - XIV ст. В 40-х рр. XIV ст. під час загарбання молдавськими воеводами територій Середнього Подністров'я фортеця знову зазнала руйнувань і невдовзі була перебудована. Площу замку збільшили втричі, спорудили в'їзну, північну і західну башти. Проте за часів панування в Хотині молдавських господарів замок реконструювали ще раз - в 60-ті роки XV ст. До того, під час міжусобної боротьби за владу в Молдавському князівстві, в яку постійно втручались поляки, було зруйновано фортеці Цецин та Хмелів, тож Стефан III Великий видав наказ про перебудову Хотинської цитаделі з метою її зміцнення.

Останні розкопки на території замку проводили студенти історичного факультету ЧНУ під керівництвом директора Буковинського центру археологічних досліджень С.В. Пивоварова у 2002 році. Ним встановлено, що в 1711 - 1718 рр., в період будівництва турецькою владою нових укріплень навколо фортеці, значних перебудов зазнало і її внутрішнє подвір'я. Зокрема, в північно-західній частині замку, між північною вежею та палацом старости, знайдено залишки будівлі розмірами 5,2 3,5 м. Імовірно, це споруда на зразок турецьких бань. Оскільки підлога в ній вимощена плитками з каменю, а під нею є рештки давньої каналізації. Крім того, в культурному шарі містяться фрагменти посудин, що могли використовуватися в бані. Також експедиція натрапила на рештки господарської будівлі, датованої XVII -XVIII ст. В ній була розміщена піч, тож швидше за все це було місце, призначене для приготування їжі солдатам, що охороняли цитадель [12, с. 14].

Досить цінні відомості з історії фортеці подає Комарницький С. І. у книзі „Цитадель на Дністрі” (2001). Проте до проблеми саме будівництва фортеці нічого нового не вносить.

На сьогодні схема наукових знань про найдавніше минуле фортеці, створена відомим українським археологом Б.О. Тимошуком, підтвердилася сучасними дослідженнями Л.П. Михайлини, який уточнив, що Хотин був заснований у X - XI ст., О.М. Масана, який у численних газетних публікаціях подав досить точні хронологічні дані з історії замку.

Останні археологічні відкриття на території фортеці зробив С.В. Пивоваров, який встановив, що на території внутрішнього двору цитаделі існували господарські будівлі, споруджені на початку XVIII ст. турками, що свідчить про високу культуру тогочасних майстрів та гарнізону фортеці. Але отримані висновки носять попередній характер і розширити наші уявлення зможуть лише нові археологічні дослідження.

Джерела та література: **1.** Большая Советская Энциклопедия. - Т.46. - С. 338-339. ; **2.** Добржанський О. В., Макар Ю.І., Масан О.М. Хотинщина. Історичний нарис. - Чернівці: Молодий буковинець, 2002. - 464 с.; **3.** Войцеховский В.А. Памятники архитектуры Молдавии XIV - XVIII вв. КСИИМК. - Вып. 56. - М., 1959; **4.** Історія Української РСР. - Т. I. - К., 1953. - 480 с.; **5.** Комарницький С.І. Цитадель на Дністрі. (З історії Хотина та Хотинської фортеці). - Чернівці: Золоті литаври, 2001. - 88 с.; **6.** Масан О.М. Виникнення та розвиток Хотина в добу середньовіччя / / Матеріали Міжнародної конференції присвяченої 1000-літтю Хотина. - Чернівці: Прут, 2000. -С. 8 - 20; **7.** Масан О.М. Твердиня на Дністрі// Матеріали III Міжнар. істор. красн. конф., присвяченої 120-річчю заснування Чернівецького ун-ту. - Чернівці, 1995; **8.** Михайлина Л.П. Археологічні дані про час виникнення Хотина // Хотину 1000 років. Матеріали Міжнародної конференції присвяченої 1000-літтю Хотина. - Чернівці: Прут, 2000. - С. 5 - 7; **9.** Михайлина Л.П., Яценюк Ф.С. Про час заснування Хотина // 370 років Хотинської війни: Тези доп. Між нар. наук. Конф. - Чернівці: ЧДУ, 1991. - С. 111 - 112; **10.10.** Нариси архітектури УРСР (дожовтневий період). - К., 1954; **11.** Пам'ятки архітектури України. К, 1954. ~ 534 с.; **12.** Пивоваров С.В. Таємниці старої фортеці // Час 2000. 2002. - 27 вересня. - №34(174); **13.** Тимошук Б.А. Исчезнувшие города Буковины // Вопросы истории. - 1964. - №5. - С.216 - 217; **14.** Тимошук Б.О. Давньоруська Буковина (X перша половина XIV ст.). - К.: Наук. думка, 1982. - 260 с.; **15.** Тимошук Б.О. З минулого Хотинської фортеці / / Український історичний журнал. - 1963. - №3. - С. 103 - 105; **16.** Тимошук Б.О.

Середньовічний Хотин // Археологія. - 1977. №22. - С.29 - 39; 17. Тимошук Б.О. Хотинська фортеця // Наука і суспільство. - 1968. №10. - С. 38 -40; 18. Тимошук Б.О. Хотинська фортеця//Український історичний журнал. - 1967. -№4. - С. 109 - 111; 79. Хотин: Путеводитель. - Ужгород: Карпати, 1977. - 79 с.; 20. Arbore Z. Besarabia. - Bucures, 1898.-296 p.; 21. Diaconu G. Bazele puterii militare a lui Stefan cel Mare/Studii eu privire la Stefan cel Mare. - Bucures, 1956. - 268 n.

УДК 94(477.85)

Василь КАР ПО, Олександр МАС АН

ХОТИНСЬКА БИТВА 1673 РОКУ ТА ЇЇ МІЖНАРОДНЕ ЗНАЧЕННЯ

На відміну від Хотинської війни 1621 р., вітчизняні вчені майже не висвітлювали Хотинську битву 1673 р., яку теоретики воєнного мистецтва вважають найбільш показовою у діяльності польського полководця Я. Собеського. Велику увагу цій події приділяли історики Польщі, зокрема, М. Садзевич [13] і Я. Паєвський [12], В українській історіографії існує лише декілька невеликих публікацій про битву 1673 р. [8; 9; 7, с. 103-106].

Баталія стала одним із наслідків загострення польсько-турецьких відносин на теренах України, викликаних загарбанням у серпні-жовтні 1672 р. султаном Мегмедом IV Поділля і частини Київщини [3, с. 113-114; 4, с. 242, 259; 14, с. 47-49]. 18 жовтня 1672 р. Річ Посполита була вимушена укласти з Туреччиною принизливий для поляків Бучацький мир.

Втрату південно-східних воеводств і першокласної фортеці - Кам'янець-Подільського, а також умови Бучацького миру польське суспільство сприйняло як національну ганьбу. Турецька загроза спонукала урядові кола у Варшаві з усією серйозністю зайнятися зміцненням обороноздатності держави, а військове командування - розпочати підготовку до відвоювання Поділля.

Великий коронний гетьман Я. Собеський у меморіалі до Варшавського сейму, який засідав з 12 березня по 13 квітня 1673 р., зазначив, що Річ Посполита опинилася у набагато гіршому становищі, ніж під час війни 1621 р., тому що „Україна на той час була наша, як і Поділля, Кам'янець та Хотин (...)” [цит. за: 12, с. 146]. Він пропонував створити армію чисельністю по 30 тис. кінноти та піхоти і не менше 80 гармат. Однак сейм визначив наполовину менше число війська: 15 тис. кінноти і 16300 піхоти. Крім того, Велике князівство Литовське мало надати ще 12 тис. кінноти і піхоти [12, с. 147]. Певні надії покладалися також на запорожців на чолі з кошовим отаманом І. Сірком та гетьмана Правобережної України М. Ханенка, обраного 1669 р. на противагу П. Дорошенку. З 1670 р. вони були союзниками Я. Собеського і спільно з ним вели боротьбу проти татар, Дорошенка і турків.

Збір польського війська, призначений на 10 серпня, відбувався вкрай повільно. Лише в середині вересня підрозділи виступили з-під Грубешова до Глинян, де 8 жовтня король М.К. Вишневецький оглянув військо, яке нараховувало близько 40 тис. вояків і 40 гармат [12, с. 148].

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АО - Археологические открытия
АП - Археологічні пам'ятки
АСГЭ - Археологический сборник Государственного Эрмитажа
КСИА - Краткие сообщения Института археологии
МИА - Материалы и исследования по археологии СССР
ПССИАЕ - Питання стародавньої та середньовічної історії, археології
й етнології
СА - Советская археология
САИ - Свод археологических источников
РА - Рат&ку аргііео^ісііе
ЅА - \УіасІото8сі аргііео^ісііе

Наукове видання

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Кафедра етнології, античної та середньовічної історії
Буковинське етнографічне товариство
Буковинський центр археологічних досліджень

БУКОВИНСЬКИЙ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ ВІСНИК

Випуск 5

Редактор *Л. В. Звенигородська*
Комп'ютерна верстка *Є. Г. Гринчука*

Підписано до друку 24.11.2003. Формат 60 x 84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times
New Roman. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 14,18. Умов. фарб.-відб. 14.41. Обл.-вид.
арк. 18,42. Тираж 300 пр. Вид. № 93. Зам./З.2 V. >

Видавництво «Прут». 58000 Чернівці, вул. Шептицького, 23.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи

ДК№9 969 від 01.07.2002р.

Віддруковано ВПП «Черемош». 59200 Вижниця, вул. Миру, 12.